

Oponentský posudek na disertační práci Jarmily Kubáňkové: Představy smrti u dětí

18. 8. 2015 jsem odevzdal posudek na předchozí verzi disertační práce stejného názvu. V jeho závěru jsem disertaci nedoporučoval k obhajobě. Hlavními důvody byly (a) problematická kvalita provedené tematické analýzy příběhů, které děti (ve věku 9–10 let) vyprávěly v reakci na tabuli z TAT č. 15 Vychrtlý muž se sepjatýma rukama mezi náhrobky; (b) problematická kvalita diskuse.

V rámci kritiky diskuse šlo především o to, že na jedné straně se autorka snažila polemizovat s Piagetovou teorií stádií vývoje myšlení od konkrétních k formálním operacím a s poznatky jeho následovníků o vývoji chápání pojmu smrti jako biologické události, aniž by u „svých“ dětí empiricky zkoumala jejich schopnost hypotetického myšlení či jejich chápání smrti jako biologického pojmu. A že na druhé straně k diskusi nevyužila to specifické a zajímavé, co se dozvěděla díky tomu, že děti nechala vyprávět příběh, ve kterém některé děti nikoho umřít nenechaly, některé nenechaly umřít hrdinu příběhu, nýbrž jen osoby jemu blízké, a některé nechaly umřít hrdinu příběhu. Jinými slovy, co se dozvěděla díky tomu, že děti v příbězích přisuzovaly smrti nějaký význam v existenci hrdinů příběhů.

Dále šlo o kritiku absence mezi provedeného výzkumu. Autorka vybrala děti daného věku, aby dle odborné literatury nedisponovaly tzv. dospělým konceptem smrti a současně byly schopné vyprávět příběh využitelný pro další zpracování. Vlastní představu o tom, jak vypadá „dospělý koncept smrti“, který by se nevyčerpával pojetím smrti jako biologické události, který by zahrnoval i významy smrti pro existenci člověka (ať už jako umírajícího, pozůstalého, smrtí jen ohroženého, nebo ani to ne), si autorka nezjednala ani z odborné literatury, ani z vlastní empirické zkušenosti – a tuto skutečnost v textu nerefletovala.

V rámci kritiky tematické analýzy šlo především o to, že v rámci dimenze „Smrt jako“, která by měla být pro celý příběh shrnující, autorka rozebírala příběhy jen tří dětí a nepodávala úplné třídění všech jedenácti vyprávění. Prezentace tematické analýzy pak působila jen jako náhodně vybrané příklady dojmů z čtení příběhů.

Jsem rád, že mohu konstatovat, že autorka pro tuto verzi disertační práce dosbírала příběhy od 11 „dospělých“ (5 mužů a 6 žen) ve věku 19–20 let (viz s. 53 a s. 60–62) a zbavila se tak výše zmíněného omezení předchozího výzkumu v otázce tzv. dospělého konceptu smrti. I když prezentace tematické analýzy není ztvárněná jako úplné třídění všech jedenácti příběhů od dětí a jedenácti příběhů od dospělých, přesto působí mnohem méně svévolně a neúplně než v předchozí verzi disertace. Konečně, jsem rád, že mohu konstatovat, že autorka věnuje kapitolku 9.4 Interakce dítěte a dospělého, tzv. „dospělý“ koncept smrti diskusi s článkem *In search of a mature concept of death* od Heinz-Joachima Klatta. A i když bych si jako čtenář přál, aby ta diskuse spíše začínala, než končila zmínkou o jeho pojmu „*absolutes in our existence*“. (Citlivost pro tyto, řekněme, základní principy naší existence dle Klatta sytí sociální, emocionální a spirituální významy smrti.) Mohu ocenit, že si jej všimla.

V souhrnu tak mohu konstatovat, že tato verze disertační práce je rozhodně kvalitnější, než ta předchozí. A přes zmíněné výtky myslím, že autorka dosáhla hranice, při které již disertaci mohu doporučit k obhajobě.